

„Az egész arról szól, hogy együtt megértsük, a másik számára mi az érték” Beszélgetés dr. Kocsis Andreával

Szentkereszti Máté
szentkereszti.mate@oszk.hu
digitális filológus
MNMKK OSZK Digitális Bölcsészeti
Központ

Beérkezett: 2024.10.14.
Elfogadva: 2024.10.15.
Publikálva: 2024.11.20.

Az interjúban az Edinburghi Egyetem oktatója, dr. Kocsis Andrea megosztja saját történetét arról, hogy hogyan lett digitális bölcsész. Olyan kérdések is felmerülnek, mint hogy miért tranzitória a digitális bölcsészet, milyen a sikeres tudománykommunikáció, és hogyan lehet bevonni diákokat a digitális bölcsészeti órákra. Továbbá beszámol a Skót Nemzeti Könyvtár tudományos ösztöndíjasaként végzett webarchiválási munkájáról, az adatbázisok rétegzett felhasználóbaráttá tételéről.

Kocsis Andrea, interjú, digitális bölcsészet, webarchiválás, tudománykommunikáció

Bevezető

Mai világunkat keresztül-kasul átszövik az adatok. Adatok az egyénekről, csoportokról, országokról, az egész világról. Az információs társadalmak korában az adat gazdasági és politikai tőkét jelent. A tudomány számára pedig a tudás alap-egysége. Persze az adat fogalma más és más az egyes tudományokban. Elég, ha csak a két nagy családra: a humán és a természettudományokra gondolunk. Van azonban egy tudásterület, amely a két oldal között áll. Használja az emberi és a gépi tudást, figyelembe veszi az emberi mivoltunkból fakadó változó tényezőket és a számítógépek által nagy mennyiségű adatból feltárt mintázatokat is. Ez a terület a digitális bölcsészet. Mivel az információs korban átalakul a tudomány helye és szerepe is, ezért a humán- és természettudósoknak meg kell tanulniuk hatékonyan kommunikálni egymással és a külvilággal is. Arról, hogy a bölcsészek hogyan igazodhatnak el ebben a számukra kihívásokkal teli új világban, dr. Kocsis Andreát, az Edinburghi Egyetem oktatóját¹ és a Skót Nemzeti Könyvtár (NLS) tudományos ösztöndíjas kutatóját² kérdeztem.

A digitális bölcsészettel foglalkozók színes táborába számos tudományterületről érkeznek szakemberek. Andrea, te a régészet, a kommunikációtudomány és a kulturális örökség területén szerztél diplomát Európában. Ennyi diplomával a zsebében hogyan lesz valaki végül digitális bölcsész?

Régészként és a médiában is számos informatikai tudásra épülő módszerrel dolgozik az ember, így tulajdonképpen nem volt számomra ismeretlen az adatok digitális világa. Ahogyan sok digitális bölcsésznek, úgy nekem is alapvetően a GIS³,

Cite as/Így hivatkozd: Szentkereszti, M. (2024) „Az egész arról szól, hogy együtt megértsük, a másik számára mi az érték”, Central European Library and Information Science Review (CELISR), 1(3), p. 272–276.

azaz a térinformatika jelentette a belépőt. Ez fontos eleme a régészeti munkának, ráadásul az alapjai könnyen megtanulhatók. A doktorim alatt csatlakoztam a Code First Girls⁴ szervezet képzéséhez, amelynek a célja, hogy olyan bölcsész diáklányokat tanítson kódolni, akiknek világéletükben azt sulykolták, hogy nem jók matekból. Itt fedeztem fel, hogy ez csak mítosz és sztereotípiá, és nem kell a bölcsészeknek félni a programozástól. Ezen felbátorodva a doktorim alatt és után már célirányosan olyan projektekre jelentkeztem, ahol digitális kutatóra volt szükség.

A humán és a természettudományok egyik metszéspontjában valóban a digitális bölcsészet áll. Azonban nehéz pontos definíciót adni, mit is jelent a kifejezés. Hosszú évek óta angol nyelvi közegben alkotó szakemberként te hogyan értelmezed?

Nincs konszenzusos definíciója ennek a kutatási területnek, aminek az is az oka, hogy a *digital humanities* kutatás valójában párbeszéd több diszciplináris tudományág között, egy-egy konkrét probléma megválaszolására. Egy ironikus szimbóluma ennek az ingoványnak a *What Is Digital Humanities?*,⁵ ami minden frissítésnél egy újabb definícióval jön elő. A mi egyetemünk a *humanities informatics* kifejezést használja a *digital humanities* helyett. Szerintem ez magába foglalja, hogy a szakterületünk egyszerre szól arról, hogyan használjuk fel a számítástechnikát olyan hagyományos módszerekkel felállított kérdések megválaszolására, amiket analóg módon nem tudnánk megoldani, illetve azt is jelenti, hogy az új technológiák a kutatást más megvilágításba helyezve új kérdések feltevéséhez vezetnek, amikre korábban nem gondoltunk volna.

Tehát érdemes bizalmat szavazni mondjuk akár történészként is a digitális bölcsészetnek?

Abszolút. A *digital history*, azaz a digitális eszközökkel végzett történelmi kutatások lehetőséget nyújtanak zárványforrások összekötésére, hosszadalmas, egyedül akár évtizedekig tartó munkák felgyorsítására, új kérdések feltevésére és megválaszolására. Emellett a kutatásfinanszírozás előteremtése során is jelentős előny, ha van digitális részük a projekteknek. Ráadásul a digitálistartalom-előállítás az ismeretterjesztésnek is kiváló módja.

Ugyanakkor a technika bevonása a humán tudományos vizsgálatokba félelmet kelthet a kutatókban. Mi garantálja a tudományos objektivitást?

Számomra a digitális bölcsészeti munka alapelve megtalálni az egyensúlyt a megbízhatóság és a validitás között. A digitális módszerek hajlamosak a megbízhatóságot – azaz hogy mennyire precízen tudom a munkát végezni – előtérbe helyezni, miközben esetleg a validitás – azaz hogy az eredmény mennyire reprezentálja a valóságot – csorbul. Arra kell törekedni, hogy az adott kutatási kérdéshez és a forrásokhoz olyan módszereket találjunk, amelyek fenntartják az egyensúlyt.

A kulcs tehát a kommunikáció?

Igen. A digitális bölcsészet a tranzitónája a már említett tudományágnak és sok másinak is. A közös hang megtalálása persze nem könnyű feladat, hiszen mind-egyik fél más perspektívát hoz a diskurzushoz.

„A mi egyetemünk a *humanities informatics* kifejezést használja a *digital humanities* helyett.”

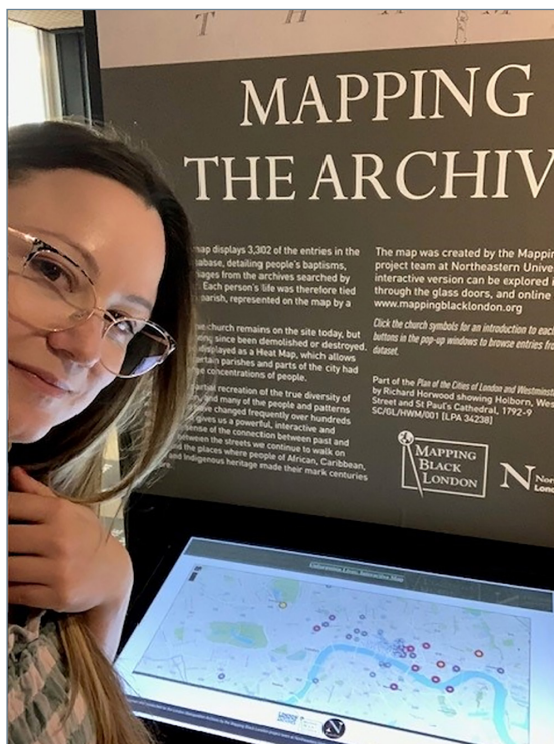
¹ <https://www.eca.ed.ac.uk/profile/dr-andrea-kocsis>

² <https://data.nls.uk/projects/national-librarians-research-fellowship-in-digital-scholarship-2024-25/>

³ Geographical Information System = Földrajzi Információs Rendszer

⁴ Code First Girls: <https://codefirstgirls.com/>

⁵ <https://whatisdigitalhumanities.com/>

1. ábra: dr. Kocsis Andrea az egyik muzeumi installációjával

Hogyan lehet sikeres a diskurzus?

A hangsúly a közös produktumon van. Ehhez kölcsönös nyitottságra, érdeklődésre, a másik tudásának tiszteletére és pontos kommunikációra van szükség. Csakúgy, mint bármilyen másik párbeszédben. A pontosság néhány esetben azt is jelentheti, hogy vannak elemek, amelyeket el kell engedni, és csak az együttműködéshez szükséges mennyiségű és minőségű információt kell átadni. Hasonlóan a tudományos kommunikáció alapjaihoz.

Éppen a tudományos kommunikáció és a széles körű felhasználhatóság a szakterületed az NLS webarchiváló munkájában. Mit kell ezen érteni?

Arra próbálok megoldást keresni, hogyan lehet a webarchívumok használhatóságát bővíteni. A webarchívum lényege, hogy a dinamikusan változó internettel ne vesszen el információ a közelmúltról. A tévhittel ellentétben nem minden marad örökre az interneten, amit egyszer feltöltöttek. De ettől lett egy óriási adatbázisunk, amittől mindenki mást vár, de senkinek sem azt adja, amit szeretne. Ez egy kommunikációs probléma. A digitális kutató olyan adatot akar látni, amin kvantitatív alapú kutatást végezhet, helyette egy kollektiót kap, amit jogi okokból csak egyesével jegyezhet a könyvtárban. Az analóg kutatót elriasztja a bonyolult számítógépes felület, a laikus látogató pedig azt várja a webarchívumtól, hogy úgy fog viselkedni, mint egy internetes kereső, holott ez egy gyűjtemény. Tehát senki nem használja. Ennek a problémának az orvoslására javaslok egy koncentrikus elérési modellt, amelyben azok, akik a hagyományos használatot preferálják, a kollektióval érintkeznek, a digitális kutatók a metaadattal, a laikus látogató pedig egy szűrt összeállítással találkozik, ami felkelti az érdeklődését. A középkori irattárat sem zúdíttuk rá a látogatóra „előemésztés” nélkül, miért tenénk ezt a webarchívummal?

„Az információt a különféle felhasználóknak a hozzájuk illő formában kell rendelkezésre bocsátani.”

Hogyan tudod útba igazítani ebben a kereszteződésben, tranzit-zónában a laikus közönséget?

Fontos, hogy minden kutatással kapcsolatban világosan kell megfogalmazni az általunk hitt értékét. Az embereknek el kell magyarázni, hogy miért van szükség a kutatásunkra, akkor is, ha az számunkra egyértelmű. Tehát a tudománykommunikációnak legitimáló szerepe van. Az információt a különféle felhasználóknak a hozzájuk illő formában kell rendelkezésre bocsátani.

Ha már formátum: hogyan tekintünk az adatvizualizációkra?

A legfontosabb, hogy a vizualizáció nem pusztán illusztráció vagy dekoráció. Az adatvizualizációk a kutatás szerves részét képezik, hiszen a tanulmányozásukkal új kérdéseket, vizsgálatokat indíthatunk. A vizualizálás nem a végeredmény, hanem egy új kutatás kezdete. De mivel információt sűrít, ezért bonyolult jelenségeket is képes az írott szónál sokkal egyszerűbben megjeleníteni. Ezáltal alkalmas az ismeretterjesztésre is.

Hogyan kell a gyakorlatban elképzelni a vizualitás ismeretterjesztő funkcióját?

Például amikor kulturális örökség mesterszakot végeztem Cambridge-ben, azt a feladatot kaptam, hogy tervezek egy múzeumi installációt egy olyan raktári vitrinből, amiben kizárólag Jangszao neolitikus kínai kerámiák sorakoztak. Egy ilyen vitrin általában nehezen kelt lelkesedést a nem szakértő látogatóban. Feltettem a kérdést: mi az egy ilyen tárgyban, ami pillanatok alatt megragadja a látogatót? A jellegzetes díszítőtechnikája. Ezért úgy döntöttem, kihozom a mintát az üveg mögül: a vitrin melletti oszlopot beletekertem egy molinóba, amin ugyanazok a minták sorakoztak kinagyítva. A minta önálló életre kelt, és az oszlopról bevonzotta a tekintetet a vitrinbe. A történelem iránt mélyebben érdeklődők számára pedig a művészettörténeti kontextus felvillantása volt érdekes: a polc mellé helyezett infografikán követni lehetett, mi történt a világ minden táján akkor, amikor hétezer évvel ezelőtt ezeket a mintákat rajzolták a kiállított kerámiákra Kínában. Mindeközben a gyerekek Jangszao-alakzatokat színezhettek a múzeumpedagógiai sarokban. Ebben az esetben hosszú leírások helyett elég volt abban segíteni a látogatót, hogy lásson, és azon keresztül kapcsolódjon, emlékezzen.

Egyetemi oktatóként hogyan tudod a bölcsészhallgatókat közelebb hozni a digitális világhoz?

Magától egy diák sem fogja felvenni a digitális bölcsészet kurzust. Sem az, aki kvantitatív tárgyak felől, sem az, aki a hagyományos bölcsészet felől jön, nem feltétlenül gondolja, hogy ez neki való. Ami nekem bevált, azok a gyakorlatorientált, rövid workshopok, hackaton jellegű projektek, ahol a diákok elkerülhetetlenül belecsöppennek a tranzit-zóna párbeszédébe, együtt létrehoznak valami kézzelfogható produktumot, tanulnak egy új, könnyű módszert, ami demisztifikálja az egészet. Vonzottam be hallgatókat *Játékszerű történetmesélés* vagy *Örökségi szöveg-elemzés* workshopokról, de igyekszem mindig bemutatni egy-két valós digitális esettanulmányt az alapvetően nem digitális óráimon is. Több diáklányom vett fel kódolást sima örökség- vagy tudományos kommunikáció óráim után is.

„A tudományos kommunikáció órámon megtanulják ugyanazt a kutatást, a szakdolgozatukat három különböző közönségnek eladni.”

Hogyan épül fel egy ilyen kurzus?

A tudományos kommunikáció órámön megtanulják ugyanazt a kutatást, a szakdolgozatukat három különböző közönségnek eladni. A szakterületüknek, egy választott, de laikus közönségnek és a munkaerőpiacnak. Az első fázisban rájönnek, hogy valaminek a szakértői. A második fázisban felfedezik, hogy mi a kulcsüzenetük, annak milyen elemei vannak, milyen közönséget tud megszólítani, és ahhoz mi a legjobb csatorna, formátum. Majd digitális módszereket tanulnak ennek a közönségnek az eléréséhez. Ezt a tapasztalatot később beültetik a CV-jükbe. Néha egy közös produktumot is létrehozunk a diákok munkáiból. Az egész arról szól, hogy együtt megértsük, a másik számára mi az érték.

Összegzés

Ahogy dr. Kocsis Andrea Edinburghban mediátorként lép fel informatikusok, webarchiválók, könyvtárosok és levéltárosok között a skót webarchívum használhatóságának javításában, úgy a beszélgetésből az is egyértelműen kirajzolódott, hogy a tudományos paradigmaváltás jelenkori szakaszában olyan tranzitzióba léptünk, ahol a szervezett kooperáció, a szegmentált kommunikáció és az önmedzselő attitűd elengedhetetlen a tudomány eredményes műveléséhez.

